

РЕФОРМУВАННЯ ОПОДАТКУВАННЯ ДОХОДІВ І ДОДАНОЇ ВАРТОСТІ В КОНТЕКСТІ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ФІНАНСОВИХ ПОТОКІВ

© 2014 ПАЄНТКО Т. В.

УДК 336.2

Паєнтко Т. В. Реформування оподаткування доходів і доданої вартості в контексті легалізації фінансових потоків

Стаття присвячена дослідженню потенціалу податкового інструментарію легалізації фінансових потоків. Метою статті є обґрунтування напрямів реформування оподаткування доходів і доданої вартості в контексті легалізації фінансових потоків в Україні. За результатами дослідження обґрунтовано, що за допомогою податкового інструментарію можна легалізувати і збільшити як податкові фінансові потоки, так і доходи, які раніше були переведені у тіньовий сектор економіки. По-перше, можна збільшити надходження від податку на прибуток до бюджету за рахунок зменшення ухилення від сплати цього податку, яке може бути досягнуто за допомогою механізму диференціації оподаткування прибутку, а саме: запровадження зниженої ставки податку для прибутку, який спрямовується на інвестиції в основний капітал, і стандартної – для прибутку, який розподіляється на інші цілі. Це створить передумови для того, що приховувати прибуток від оподаткування буде невигідно. По-друге, можна збільшити надходження ПДВ до бюджету за рахунок зменшення ступеня ухилення від нього. Для цього рекомендується запровадження зниженої ставки при оподаткуванні операцій з постачання продуктів харчування та послуг громадського транспорту, що дасть змогу знизити ступінь ухилення у сфері малого і середнього бізнесу (не пов'язаного з експортом), яка здійснює зазначені види діяльності. Розмір зниженої ставки податку визначено за еластичністю тіньової доданої вартості та мультиплікатора ПДВ. По-третє, можна збільшити фінансові потоки за рахунок залучення в економіку та мобілізації до бюджету частини фінансових потоків, раніше виведених у тіньовий сектор економіки, за допомогою механізму податкової амністії. На основі зарубіжного досвіду обґрунтовано оптимальні умови амністії та ставку легалізації доходів.

Ключові слова: податок на прибуток, ПДВ, податкова амністія, ухилення від сплати податків, фінансові потоки.

Табл.: 4. **Бібл.:** 16.

Паєнтко Тетяна Василівна – кандидат економічних наук, доцент, доцент, кафедра фінансів і кредиту, Київський економічний інститут менеджменту (вул. Смоленська, 31/33, Київ, 03057, Україна)

E-mail: tpayentko@mail.ru

УДК 336.2

UDC 336.2

Паєнтко Т. В. Реформирование налогообложения доходов и добавленной стоимости в контексте легализации финансовых потоков

Статья посвящена исследованию потенциала налогового инструментария легализации финансовых потоков. Целью статьи является обоснование направлений реформирования налогообложения доходов и добавленной стоимости в контексте легализации финансовых потоков в Украине. По результатам исследования обосновано, что с помощью налогового инструментария можно легализовать и увеличить как налоговые финансовые потоки, так и часть финансовых потоков, ранее выведенных в теневой сектор экономики. Во-первых, можно увеличить поступления от налога на прибыль в бюджет за счет уменьшения уклонения от уплаты этого налога. Этого можно достичь с помощью механизма дифференциации налогообложения прибыли, а именно: применения пониженной ставки налога для прибыли, которая направляется на инвестиции в основной капитал, и стандартной – для прибыли, распределяемой на другие цели. Это создаст условия для того, что скрывать прибыль от налогообложения будет невыгодно для налогоплательщика. Во-вторых, за счет уменьшения уклонения от уплаты НДС можно увеличить его поступления в бюджет. Для этого рекомендуется использование пониженной ставки при налогообложении операций по поставке продуктов питания и услуг общественного транспорта, что даст возможность снизить степень уклонения от уплаты НДС в сфере малого и среднего бизнеса (не связанной с экспортом), осуществляющей такие виды деятельности. Величина пониженной ставки определена по эластичности теневой добавленной стоимости и мультипликатора НДС. В-третьих, можно увеличить финансовые потоки за счет привлечения в экономику и мобилизации в бюджет части финансовых потоков, ранее выведенных в теневой сектор экономики, используя механизм налоговой амнистии. На основе зарубежного опыта обоснованы оптимальные условия амнистии и величина ставки легализации доходов.

Ключевые слова: налог на прибыль, НДС, налоговая амнистия, уклонение от уплаты налогов, финансовые потоки.

Табл.: 4. **Библ.:** 16.

Паєнтко Тетяна Василівна – кандидат экономических наук, доцент, доцент, кафедра финансов и кредита, Киевский экономический институт менеджмента (ул. Смоленская, 31/33, Киев, 03057, Украина)

E-mail: tpayentko@mail.ru

Paientko T. V. Reformation of Taxation of Income and Added Value in the Context of Legalisation of Financial Flows

The article is devoted to the study of the potential of taxation tools of legalisation of financial flows. The goal of the article is justification of directions of reformation of taxation of income and added value in the context of legalisation of financial flows in Ukraine. Pursuant to results of the study the article shows that using taxation tools it is possible to legalise and increase both taxation financial flows and a part of the financial flows earlier moved to the shadow sector of economy. First of all, budget receipts from income tax could be increased by means of reduction of this tax evasion. This could be achieved with the help of the mechanism of differentiation of income taxation, namely: application of a reduced income tax rate, which is directed at investments into the fixed capital, and a standard rate for the income distributed for other purposes. This would create conditions when tax evasion becomes unprofitable for tax payers. Second, reducing VAT evasion would result in its growth in budget receipts. To do this it is recommended to use the reduced rate during taxation of food supplies and public transportation services, which would allow reduction of the VAT evasion degree in the sphere of small and medium businesses (not connected with export) that are engaged in these types of activity. The size of the reduced rate is identified by elasticity of the shadow added value and VAT multiplier. Third, it is possible to increase financial flows by means of attraction of a part of financial flows, earlier moved into the shadow economy, into economy and mobilisation into the budget using the mechanism of tax amnesty. Using foreign experience the article justifies optimal conditions of amnesty and size of the rate of income legalisation.

Key words: income tax, VAT, tax amnesty, tax evasion, financial flows.

Tabl.: 4. **Bibl.:** 16.

Paientko Tetiana V. – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor, Associate Professor, Department of Finance and Credit, Kyiv Economic Institute of Management (vul. Smolenska, 31/33, Kyiv, 03057, Ukraine)

E-mail: tpayentko@mail.ru

Сучасний стан розвитку економіки України характеризується як незадовільний, а його покращення потребує залучення значного обсягу фінансових ресурсів у реальний сектор економіки. Мобілізація фінансових ресурсів та їх акумулювання у реальному секторі економіки ускладнюється кількома причинами: відсутністю у держави необхідних ресурсів для розвитку економіки за допомогою бюджетних інвестицій, перерозподілом значного обсягу фінансових потоків на користь тіньового сектору економіки, низькою інвестиційною активністю як вітчизняних, так й іноземних інвесторів. У ситуації, що склалася, не варто недооцінювати податковий інструментарій, який здатний створити передумови для легалізації фінансових потоків та їх спрямування на формування фінансового забезпечення розвитку реального сектору економіки.

Сучасний стан і проблеми оподаткування доходів і доданої вартості досліджуються у працях О. Данілова, Ю. Іванова, І. Майбурова, А. Соколовської, О. Тищенко та ін. Проблеми перерозподілу фінансових потоків на користь тіньового сектору економіки, у т. ч. за рахунок ухилення від сплати податків, досліджують В. Вишневський, Д. Кар, М. Ніколаєва, О. Фрадинський та ін. Віддаючи належне доробку зазначених вчених, вважаємо за необхідне продовжити дослідження у сфері застосування податкового інструментарію з метою легалізації фінансових потоків, у т. ч. за рахунок зменшення ступеня ухилення від сплати податків. *Мета* статті – обґрунтувати напрями реформування оподаткування доходів та доданої вартості у контексті легалізації фінансових потоків в Україні.

Одна з найбільших перешкод на шляху прогресивного розвитку економіки – сектор тіньової економіки, який поглинає значний обсяг фінансових потоків, звужуючи тим самим фінансову базу розвитку реального сектору економіки. Причин, як і каналів перерозподілу фінансових потоків на користь тіньового сектора економіки, є досить багато, однак одним з найбільш поширених способів перерозподілу фінансових потоків є ухилення від сплати податків, масштаби якого в Україні після економічної кризи відчутно зросли. Традиційно вважається, що найбільшу шкоду ухилення від сплати податків наносить бюджету держави, оскільки він не отримує певну частину податкових надходжень. Однак наслідки ухилення від сплати податків набагато масштабніші – від зменшення ресурсної бази функціонування реального сектору економіки до дестимулювання сумлінних платників сплачувати податки у повному обсязі.

Найбільш відчутно ухилення від плати податків позначається на надходженнях від податку на прибуток, податку на доходи фізичних осіб та ПДВ. Ухилення від сплати податку на прибуток було спричинене багатьма причинами, у тому числі високим рівнем оподаткування прибутку (у 1997 р. ставка становила 30%, у 2004 р. була знижена до 25%). Податковим кодексом передбачено зниження основної ставки податку на прибуток до 16% з метою стимулювання підприємницької ініціативи. Однак на сьогоднішній день значної активізації підприємницької діяльності не спостерігається, як і збільшення надходжень від податку на прибуток до бюджету внаслідок легалізації прибутку. Такий феномен дістав назву «ефект безбілетника», і тривати він може досить довго, оскільки за своєю природою є поведінковим стереотипом. Інша проблема полягає в тому, що при зниженні стандартної ставки податку на прибуток відсутні стимули до розподілу прибутку на інвестування, а в Україні прибуток підприємств тривалий час залишається

як основним джерелом фінансування інвестицій в основний капітал.

Розрахунки обсягів тіньового прибутку в Україні показали, що за період 2002 – 2012 рр. з під оподаткування виводилося від 3 до 20 млрд грн прибутку на рік, який, трансформуючись у нелегальні фінансові потоки, може направлятися як на споживання в середині країни, так і переказуватися за її межі. Однак ці кошти могли б бути трансформовані в інвестиційні ресурси і забезпечувати оновлення ресурсної бази вітчизняної економіки. Вітчизняні підприємства не зацікавлені у повному декларуванні прибутку, оскільки вартість послуг конвертаційних центрів виявляється нижчою від ставки податку на прибуток. Виходячи з цього зміни в оподаткуванні прибутку мають бути направлені на розробку таких механізмів його сплати, які робили б не вигідним ухилення від сплати податку на прибуток.

Оскільки податок на прибуток є визначальним чинником вартості власного капіталу як джерела самоінвестування, то зменшити вартість власного капіталу, який інвестується в оновлення основного капіталу, можна за рахунок зниження податку на прибуток підприємств. Тобто доцільно застосовувати поряд із стандартною ставкою оподаткування прибутку знижену, за якою оподатковуватиметься прибуток, розподілений на інвестиції в основний капітал. На користь запровадження додаткової зниженої ставки оподаткування прибутку свідчить характер оподаткування прибутку з 2002 по 2012 рр., хоча номінально оподаткування прибутку було пропорційне, фактично, виходячи з граничних ставок податку на прибуток, воно змінювалося з прогресивного на регресивне, і лише в окремі роки було пропорційним (*табл. 1*).

Нестабільний характер оподаткування прибутку є додатковим джерелом зростання трансакційних витрат і зростання вартості власного капіталу. Зростання вартості капіталу, який направляється на інвестиції в основний капітал, є критичним, оскільки перевищення вартості капіталу рівня рентабельності діяльності підприємства означатиме збитковість, а отже і недоцільність таких вкладень. Тому нами пропонується прибуток, який направляється на інвестиції в основний капітал, оподатковувати за зниженою ставкою – 12%. З метою мінімізації ризику використання пільги як інструменту ухилення від сплати податку на прибуток вважаємо, що необхідно пільгові напрями вкладання прибутку обмежити інвестиціями на придбання або створення виробничих основних засобів (які не були в експлуатації).

Стандартну ставку справляння податку на прибуток пропонуємо підвищити до 26%. Наші пропозиції обумовлені такими міркуваннями. По-перше, запровадження зниженої ставки обов'язково буде мати наслідком зменшення податкових надходжень до бюджету, а підвищена стандартна ставка частково компенсуватиме ці втрати. По-друге, різниця між стандартною та зниженою ставкою оподаткування прибутку забезпечуватиме необхідний стимулюючий ефект, адже якщо підприємство розподілятиме прибуток на інші цілі, ніж інвестиції в оновлення основного капіталу, воно сплачуватиме податок на прибуток за стандартною ставкою. Розмір стандартної ставки був визначений емпіричним шляхом за результатами дослідження номінальних та імпліцитних ставок оподаткування прибутку за кордоном.

Розрахунковий ефект від запровадження двох ставок справляння податку на прибуток наведено в *табл. 2*. При розрахунках було зроблено припущення, що весь прибу-

ток, який був прихований від оподаткування, міг би бути легалізований і направлений на інвестиції в основний капітал. Як видно з табл. 2, протягом перших п'яти років застосування запропонованої схеми бюджет зазнав би втрат, однак протягом наступних років ситуація змінюється – розрахункові значення податку на прибуток перевищують фактично сплачені.

Пропонована нами схема оподаткування прибутку підприємств направлена на зменшення ступеню ухилення від сплати податків, оскільки величина оподаткування прибутку, направленою на інвестиції в основний капітал, не перевищує вартість послуг конвертаційних центрів, яка коливається від 10 до 15% [1]. При цьому запропонований

Таблиця 1

Середні і граничні ставки справляння податку на прибуток в Україні у 2002 – 2012 рр.

Рік	Прибуток до оподаткування, млрд грн	Податок на прибуток, млрд грн	Середня ставка	Гранична ставка
2002	31,51	9,39	0,298001	
2003	45,82	13,24	0,288957	0,269043
2004	60,62	16,23	0,267733	0,202027
2005	72,44	23,46	0,323854	0,611675
2006	91,07	26,17	0,287361	0,145464
2007	147,27	34,41	0,233652	0,146619
2008	193,66	47,86	0,247134	0,289933
2009	143,71	33,05	0,229977	0,296496
2010	212,01	40,36	0,190368	0,107028
2011	272,73	55,09	0,201995	0,242589
2012	277,94	55,79	0,200727	0,134357

Джерело: розраховано автором за даними Державної казначейської служби України та Державної служби статистики України.

Таблиця 2

Розрахунковий ефект від змін в оподаткуванні прибутку підприємств з урахуванням легалізації прибутку

Рік	Фінансовий результат до оподаткування прибуткових підприємств, млрд грн	Податок на прибуток, млрд грн (факт)	Інвестиції в основний капітал за рахунок прибутку, млрд грн	Розрахункова величина прибутку, яка оподатковується за стандартною ставкою, млрд грн	Розрахункова величина податку на прибуток за стандартною ставкою, млрд грн	Розрахункова величина легалізованого прибутку, млрд грн	Розрахункова величина прибутку, який буде оподатковуватися за пільговою ставкою, млрд грн	Розрахункова величина податку на прибуток за пільговою ставкою, млрд грн	Розрахункова сума загального податку на прибуток, млрд грн	Відхилення розрахункової величини податку на прибуток від фактичної, млрд грн
2002	31,51	9,39	14,88	16,63	4,3238	4,05	18,93	2,2716	6,5954	2,7946
2003	45,82	13,24	15,31	30,51	7,9326	3,18	18,49	2,2188	10,1514	3,0886
2004	60,62	16,23	16,58	44,04	11,4504	8,92	25,5	3,06	14,5104	1,7196
2005	72,44	23,46	22,12	50,32	13,0832	10,37	32,49	3,8988	16,982	6,478
2006	91,07	26,17	21,12	69,95	18,187	2,72	23,84	2,8608	21,0478	5,1222
2007	147,27	34,41	41,12	106,15	27,599	19,02	60,14	7,2168	34,8158	-0,4058
2008	193,66	47,86	15,41	178,25	46,345	0,9	16,31	1,9572	48,3022	-0,4422
2009	143,71	33,05	7,12	136,59	35,5134	0	7,12	0,8544	36,3678	-3,3178
2010	212,01	40,36	15,4	196,61	51,1186	10,89	26,29	3,1548	54,2734	-13,9134
2011	272,73	55,09	22,17	250,56	65,1456	3,56	25,73	3,0876	68,2332	-13,1432
2012	277,94	55,79	36,41	241,53	62,7978	3,56	39,97	4,7964	67,5942	-11,8042

Джерело: розраховано автором на основі інформації Державної казначейської служби України та Державної служби статистики України.

нами спосіб зменшення податку на прибуток є абсолютним і не загрожує покаранням. А це є додатковим стимулом до легалізації фінансових потоків, які формують прибуток підприємства, а не пошуку шляхів виведення їх з-під оподаткування.

Зважаючи на значну потребу української економіки в інвестиційних коштах, необхідно мобілізувати внутрішні резерви країни, передусім за рахунок легалізації тих фінансових потоків, які були виведені з офіційного сектору економіки раніше. У більшості країн світу легалізація таких коштів здійснюється шляхом проведення податкових амністій. У міжнародній практиці податкові амністії є досить поширеним явищем як на загальнодержавному, так і на місцевому рівнях. У Європі «індульгенція» платникам податків надавалася, наприклад, у Франції, Бельгії, Італії, Ірландії та інших країнах. Але не у всіх державах податкові амністії принесли бажані результати. Зокрема, амністії, проведені в 1980-х роках в Аргентині та Франції, провалилися [9, 10]. Найбільш успішним є досвід Ірландії. Так, проведена в 1988 р. податкова амністія дозволила зібрати в бюджет додаткові кошти, що склали близько 2,5 відсотка ВВП держави. Сама амністія супроводжувалася серйозною інформаційною підтримкою, списки злісних неплатників публікувалися в пресі.

Італійська амністія 2002 р. дала змогу повернути в економіку країни близько 30 мільярдів євро під гарантію не цікавитися походженням задекларованого капіталу. Ставка податку для легалізованих доходів складала всього 2,5% або могла бути замінена придбанням держоблігацій на суму, що становить 12% від прихованого капіталу. До речі, в Італії податкові амністії проводилися так часто, що в 2004 р. Організація економічного співробітництва і розвитку дійшла до висновку, що це може підірвати систему оподаткування країни і рекомендувала уряду Італії відмовитися від цієї практики [10]. Остання податкова амністія

в Європі була проведена у Німеччині у 2005 р., починаючи з 2002 р. практику податкових амністій використовували Росія, Казахстан і Грузія.

На наш погляд, досвід проведення податкової амністії був би корисний і для України. Такий захід повинен бути разового характеру (для того, щоб привілеї для несумлінних платників податків не стали нормою) і мати масштабну інформаційну підтримку як з боку державних фіскальних органів, так і з боку громадських організацій підприємців. Незважаючи на досвід Казахстану, вважаємо, що легалізація тінювих фінансових потоків має бути платною. При цьому недобросовісні платники податків не зобов'язані вказувати джерело походження доходів, також до них не повинні застосовуватися штрафні санкції за порушення термінів декларування і сплати податків за умови, що легалізовані доходи будуть інвестовані у вітчизняну економіку. Якщо ж легалізовані доходи не були вкладені в економіку, платник податків зобов'язаний буде заплатити пеню за затримку сплати податку.

Зарубіжний досвід проведення амністій свідчить, що ставка оподаткування легалізованих доходів коливається від 1% до 7% [9, 10]. Вибір ставки оподаткування легалізованих доходів є досить складною проблемою. З однієї сторони така ставка не повинна бути надто високою і бути вигідною платникам податків, з іншої – надходження від декларування доходів повинні не тільки покрити витрати на проведення амністії, але й дати змогу поповнити бюджет. Як свідчить досвід успішно проведених амністій, витрати на їх здійснення становили від 1 до 3% суми податків, сплачених з легалізованих доходів [10]. Тому нижньою межею оподаткування легалізованих доходів можна обрати 3%, а верхньою – 5% (оскільки за вищої ставки оподаткування успішною була тільки амністія в Індії). Розрахункові результати від проведення амністії відображено в табл. 3.

Таблиця 3

Результати розрахунку потенційних надходжень від податкової амністії в Україні за 2002 – 2012 рр.

Показник	Рік											
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Усього
Обсяги тінювого прибутку, млрд грн	4,05	3,18	8,92	10,37	2,72	19,02	0,9	0	10,89	3,56	8,34	71,95
Обсяги тінювих доходів населення, млрд грн	51,26	34,93	5,49	68,65	18,88	87,26	84,56	8,94	108,13	36,15	42,21	546,46
Усього розрахункові тінюві доходи, млрд грн	55,31	38,11	14,41	79,02	21,6	106,28	85,46	8,94	119,02	39,71	50,55	618,41
Розрахункові надходження за ставкою 3%	1,6593	1,1433	0,4323	2,3706	0,648	3,1884	2,5638	0,2682	3,5706	1,1913	1,5165	18,5523
Розрахункові надходження за ставкою 4%	2,2124	1,5244	0,5764	3,1608	0,864	4,2512	3,4184	0,3576	4,7608	1,5884	2,022	24,7364
Розрахункові надходження за ставкою 5%	2,7655	1,9055	0,7205	3,951	1,08	5,314	4,273	0,447	5,951	1,9855	2,5275	30,9205

Джерело: розраховано автором за даними Державної казначейської служби України та Державної служби статистики України.

Як видно з даних, представлених в табл. 3, у результаті амністії за останні 10 років держава могла б додатково мобілізувати до бюджету від 18,55 до 30,92 млрд грн, що дало б змогу скоротити дефіцит бюджету, а легалізовані фінансові потоки розширили б ресурсну базу вітчизняної економіки.

Важливу роль у формуванні нелегальних фінансових потоків відіграє і механізм справляння ПДВ. Реформування справляння ПДВ в Україні має здійснюватися по двох напрямках: адміністративні заходи, направлені на виявлення зловживань, та диференціація ставок справляння ПДВ. В Україні чинним Податковим кодексом передбачене зниження ставки справляння ПДВ з 20% до 17%. Реалізація такого заходу, безумовно, спричинить вагомі втрати бюджету, для яких не передбачено механізм компенсації. Крім того, зниження ставки ПДВ для всіх платників податків навряд чи буде слугувати стимулом до повної легалізації підприємницької діяльності. Також, як доводять зарубіжні вчені, ухилення від сплати податку на невеликі суми має більшу граничну корисність, саме тому фактів ухилення на менші суми податків набагато більше, ніж на великі, але у підсумку вони завдають суттєвої шкоди як бюджету, так і економіці держави у цілому.

Як засвідчили результати попередніх досліджень [8], обсяги тіншової доданої вартості в Україні є досить значними, іноді вони сягають половини офіційної доданої вартості. Одномоментно забезпечити перехід тіншової доданої вартості в офіційний сектор неможливо – причиною тому є вже згаданий вище ефект безбілетника. Однак у короткостроковій перспективі існує реальна можливість легалізувати ту частину доданої вартості, яка формується внаслідок діяльності малого і середнього бізнесу, не пов'язаної з експортом. Мотивація приховування створеної доданої вартості пов'язана з низьким рівнем рентабельності в окремих сферах виробництва, що змушує підприємців за рахунок приховування ПДВ збільшувати норму рентабельності.

Аналізуючи зарубіжний досвід справляння ПДВ, ми з'ясували, що у багатьох країнах, в яких справляється ПДВ, існує практика диференційованого оподаткування [15, 16]. Недиференційоване справляння ПДВ існує в Ізраїлі (помірна ставка) та Японії (найнижча ставка). В Україні диференційоване оподаткування ПДВ є предметом дискусій. Так, на користь диференціації оподаткування ПДВ наводяться такі аргументи: потрібно оподатковувати за нижчою ставкою товари, попит на які має велику еластичність, і за вищою – товари, попит на які нееластичний, щоб не сильно знижувати попит на товари і мінімізувати дію податку на структуру споживання. З погляду справедливості правильніше, якщо товари повсякденного попиту, які складають велику частку у витратах бідних верств населення, обкладатимуться по нижчій ставці.

Як аргументи «проти» наводяться такі [12, с. 81]:

1. Замість диференційованих ставок краще використовувати акцизи або нелінійний прибутковий податок, для яких аналогічна до диференційованих ставок.

2. Як показують розрахунки, недивлячись на те, що споживання товарів повсякденного попиту може поглинати невелику частку доходів багатих, загальний обсяг цих товарів в їх споживанні може бути вище, ніж у бідних, у зв'язку з цим вигоду від зниженої ставки отримуватимуть скоріше багаті, ніж бідні.

3. Ускладнення адміністрування.

4. Підвищення числа претендентів на відшкодування ПДВ, оскільки зобов'язання виникатимуть за зниженою ставкою, а кредит – за повною.

5. Диференційований підхід дає привід для неоднозначності в оподаткуванні для товарів, що знаходяться на межі між двома категоріями, а також умисної неправильної кваліфікації товару з метою ухилення від сплати податку [12, с. 81].

На наш погляд, на сьогоднішній день застосування нелінійного податку на доходи фізичних осіб не дасть очікуваного ефекту, оскільки значна частина доходів громадян перебуває в тіні. Запровадження додаткових акцизів або значне підвищення ставок діючих може спровокувати збільшення обсягів неофіційної діяльності (у т. ч. контрабанди). Зниження ставки справляння ПДВ не приведе до зниження цін, а буде сприяти збільшенню норми прибутку виробників даних товарів, однак до цієї категорії не потраплять дрібні виробники, оскільки вони не матимуть змоги скористатися ефектом від масштабу виробництва або торгівлі, на відміну від великих. Що стосується ускладнення адміністрування податків, то на сьогоднішній день існують сучасні програмні засоби обробки інформації, які дають змогу змінювати механізми адміністрування з мінімальним зростанням його вартості, завдяки автоматизованій обробці потоків інформації.

Утеперішніх умовах Україна не може собі дозволити знизити ставку справляння ПДВ для всіх платників навіть до рівня ставки в Ізраїлі, оскільки в періоди економічного спаду оподаткування споживання є одним з найбільш надійних джерел наповнення бюджету. Аналізуючи ставки справляння ПДВ в інших країнах, ми виявили, що у більшості з них за зниженими ставками оподатковуються продовольчі товари, друкована продукція, ліки та громадський транспорт. На наш погляд, практика оподаткування продуктів харчування та послуг громадського транспорту була б корисною для України, оскільки це дасть змогу легалізувати частину фінансових потоків у цьому секторі, оскільки платникам стане вигідніше сплачувати ПДВ, ніж здійснювати пошук засобів його ухилення. Для обґрунтування величини зниженої ставки нами було здійснено розрахунок коефіцієнтів еластичності залежності тіншової доданої вартості та ефективної ставки та мультиплікатора ПДВ (табл. 4).

Шляхом коригування базової ставки ПДВ (20%) на коефіцієнт еластичності отримали наступні розрахункові значення зниженої ставки ПДВ: 14,3; 10,6; 11,4; 16,0; 11,7. Розрахункове середнє значення зниженої ставки ПДВ для обраних груп товарів (продукти харчування та послуги громадського транспорту) становитиме 12,8%. Застосування зниженої ставки на рівні 12,8% передбачає збереження стандартної ставки на рівні 20%, що дасть змогу частково компенсувати втрати бюджету від запровадження зниженої ставки на окремі групи товарів.

ВИСНОВКИ

Таким чином, за допомогою податкового інструментарію можна легалізувати і збільшити такі фінансові потоки:

1. Надходження від податку на прибуток до бюджету за рахунок зменшення ухилення від сплати цього податку, яке може бути досягнуте за допомогою механізму диференціації оподаткування прибутку, який розподіляється на само інвестування та інші цілі.

Еластичність зміни тіньової доданої вартості при зміні ефективної ставки ПДВ в Україні у 2002 – 2012 рр.

Рік	Частка ПДВ в кінцевих споживчих витратах домогосподарств, % (ефективна ставка ПДВ)	Тіньова додана вартість, млрд грн	Коефіцієнт еластичності	Мультиплікатор
2002	10,84	115,6	–	–
2003	8,61	153,9	1,676127	–0,05822
2004	9,26	196,8	1,188991	0,015152
2005	13,38	185,3	0,651636	–0,35826
2006	15,78	183,6	0,84013	–1,41176
2007	14,04	288,7	1,767315	–0,01656
2008	15,81	296,6	0,912346	0,224051
2009	14,54	333,8	1,223722	–0,03414
2010	12,58	491,1	1,700464	–0,01246
2011	15,03	314,6	0,53618	–0,01388
2012	14,07	443,25	1,505064	–0,00746

Джерело: розраховано автором за даними Державної казначейської служби України та Державної служби статистики України.

2. Надходження від ПДВ, за рахунок запровадження зниженої ставки при оподаткуванні операцій з постачання продуктів харчування та послуг громадського транспорту, що дасть змогу знизити ступінь ухилення у сфері малого і середнього бізнесу (не пов'язаного з експортом), яка здійснює зазначені види діяльності.

3. Мобілізації до бюджету частини фінансових потоків, раніше виведених у тіньовий сектор економіки, за допомогою механізму податкової амністії. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Аналітики СБУ: Вартість послуг з конвертації зросла до 15%. Половина – йде до бюджету [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://dt.ua/ECONOMICS/analitiki_sbu_vartist_poslug_z_konvertatsiyi_zrosla_do_15_polovina_-_yde_do_byudzhetu.html – Заголовок з екрану.
2. Вишнеvский В. П. Уход от уплаты налогов: теория и практика : монография / Вишнеvский В. П., Веткин А. С. – НАН Украины. Ин-т экономики пром-ти. – Донецк, 2003. – 228 с.
3. Данилов А. Д. Налоговая нагрузка в системе фискального регулирования финансовых потоков / А. Данилов, Т. Паентко // Белорусский экономический журнал. – 2012. – № 3. – С. 113 – 120.
4. Иванов Ю. Б. Современные проблемы налоговой политики : учеб. пособие / Иванов Ю. Б., Тищенко А. Н. – Х. : ИД «ИНЖЭК», 2006. – 328 с.
5. Иванов Ю. Б. Сучасне оподаткування: мотиваційний аспект : монография / Иванов Ю. Б., Єськов О. Л. – Харків : ВД «ИНЖЕК», 2007. – 328 с.
6. Майбуvров И. А. Теория налогообложения. Продвинутий курс [учебник для магистров, обучающихся по специальностям «Финансы и кредит», «Бухгалтерский учет, анализ и аудит»] / И. А. Майбуvров, А. М. Соколовская. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2011. – 591 с.
7. Николаева М. И. Теневая экономика: методы анализа и оценки (обзор работ западных экономистов) : монография / Николаева М. И., Шевяков А. Ю. – Препринт. – М. : ЦЕМИ АН СССР, 1987. – 53 с.
8. Паентко Т. В. Институционалізація фискального регулювання фінансових потоків : монография / Т. В. Паентко. – К. : ДКС Центр, 2013. – 294 с.
9. Податкова амністія або платити гроші за прощення [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://alls.in.ua/23074-podatкова-amnistiya-abo-platit-groschi-za-proshhennya.html>
10. Податкова амністія повернула в економіку Італії 80 млрд євро [Електронний ресурс] – Режим доступу : // <http://news.finance.ua/ua/~1/0/all/2009/12/24/182291>
11. Податкова політика: теорія, методологія, інструментарій : навч. посібник / Під ред. д-ра екон. наук, проф. Іванова Ю. Б., д-ра екон. наук, проф. Майбуvрова І. А. – Х. : ВД «ИНЖЕК», 2010. – 492 с.

12. Регулятивний потенціал податкової системи України : монография / Иванов Ю. Б. [та ін.] ; [Харк. нац. екон. ун-т]. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2009. – 335 с.

13. Фрадинський О. А. Фінансові доміанти тіньової економіки : дис... канд. екон. наук : 08.04.01 / О. А. Фрадинський ; Хмельницький національний ун-т. – Х., 2006. – 202 с.

14. Dev Kar. Illicit Financial Flows from Developing Countries Over the Decade Ending 2009 / Dev Kar and Sarah Freitas. – Washington DC: Global Financial Integrity, 2011.

15. Tax rates around the world. [Electronic source]. – Available from : <http://www.worldwide-tax.com>.

16. VAT rates applied in the Member States of the European Union [Electronic source]. – Available from : http://ec.europa.eu/taxation_customs/resources/documents/taxation/vat/how_vat_works/rates/vat_rates_en.pdf.

REFERENCES

- “Analitky SBU: Vartist posluh z konvertatsii zrosla do 15%. Polovyna – ide do biudzhetu” [Analysts SBU: The cost of the conversion increased to 15%. Half – comes to the budget]. http://dt.ua/ECONOMICS/analitiki_sbu_vartist_poslug_z_konvertatsiyi_zrosla_do_15_polovina_-_yde_do_byudzhetu.html
- Danilov, A., and Paentko, T. “Nalogovaia nagruzka v sisteme fiskalnogo regulirovaniia finansovykh potokov” [The tax load in the system of fiscal regulation of financial flows]. *Belorusskiy ekonomicheskiy zhurnal*, no. 3 (2012): 113-120.
- Fradynskiy, O. A. “Finansovi dominanty tinyvoi ekonomiky” [Financial dominant shadow economy]. *Dys. ... kand. ekon. nauk : 08.04.01*, 2006.
- Ivanov, Yu. B., and Tishchenko, A. N. *Sovremennye problemy nalogovoy politiki* [Modern problems of tax policy]. Kharkiv: INZhEK, 2006.
- Ivanov, Yu. B., and Yeskov, O. L. *Suchasne opodatkovannia: motyvatsiyni aspekt* [Current taxation: a motivational aspect]. Kharkiv: INZhEK, 2007.
- Kar, D., and Freitas, S. *Illicit Financial Flows from Developing Countries Over the Decade Ending 2009*. Washington DC: Global Financial Integrity, 2011.
- Mayburov, I. A., and Sokolovskaia, A. M. *Teoriia nalogoooblozheniia* [Theory of taxation]. Moscow: YuNITI-DANA, 2011.
- Nikolaeva, M. I., and Sheviakov, A. Yu. *Tenevaia ekonomika: metody analiza i otsenki (obzor rabot zapadnykh ekonomistov)* [The shadow economy: methods of analysis and evaluation (overview of Western economists)]. Moscow: TsEMI AN SSSR, 1987.
- “Podatkova amnistiia, abo platit hroschi za proshchennia” [Tax amnesty or pay money for forgiveness]. <http://alls.in.ua/23074-podatкова-amnistiya-abo-platit-groschi-za-proshhennya.html>

"Podatkova amnistia povernula v ekonomiku Italii 80 mlrd ievro"
[Tax amnesty back in Italy's economy 80 billion euros]. <http://news.finance.ua/ua/~1/10/all/2009/12/24/182291>

Podatkova polityka: teoriia, metodolohiia, instrumentarii [Tax policy: theory, methodology, tools]. Kharkiv: INZhEK, 2010.

Paientko, T. V. Instytutsionalizatsiia fiskalnoho rehuliuвання finansovykh potokiv [The institutionalization of fiscal regulation of financial flows]. Kyiv: DKS tsentr, 2013.

Rehuliatyvnyi potentsial podatkovoi systemy Ukrainy [Regulatory capacity of the tax system of Ukraine]. Kharkiv: KhNEU, 2009.

"Tax rates around the world" <http://www.worldwide-tax.com>
Vishnevskiy, V. P. Ukhod ot uplaty nalogov: teoriia i praktika [Tax evasion: theory and practice]. Donetsk, 2003.

"VAT rates applied in the Member States of the European Union". http://ec.europa.eu/taxation_customs/resources/documents/taxation/vat/how_vat_works/rates/vat_rates_en.pdf

УДК 368.9.06

МІКРОСТРАХУВАННЯ ЯК ПІДҐРУНТЯ ДЛЯ РОЗВИТКУ ДОБРОВІЛЬНОГО МЕДИЧНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ

© 2014 ПАХНЕНКО О. М., ЛИСЕНКО В. С.

УДК 368.9.06

Пахненко О. М., Лисенко В. С. Мікрострахування як підґрунтя для розвитку добровільного медичного страхування в Україні

У статті проаналізовано сучасний стан розвитку медичного страхування в Україні, а також досліджено переваги і недоліки використання мікрострахування для популяризації програм добровільного медичного страхування і задоволення потреб у якісних медичних послугах усіх верст населення. Визначено, що на сьогоднішній день українська система охорони здоров'я знаходиться на стадії реформування, обов'язкове медичне страхування ще не запроваджено, а основними споживачами програм добровільного медичного страхування є корпоративні клієнти. У статті розглянуті основні стримуючі фактори розвитку медичного страхування в Україні, у тому числі: низький рівень доходів населення; відсутність якісних провайдерів медичних послуг у регіонах; недостатня ступінь довіри населення до страхової сфери. У статті доводиться, що запровадження мікрострахування позитивно відобразиться на розвитку страхової медицини в країні, сприятиме забезпеченню медичними послугами навіть малозабезпечених осіб, дозволить зменшити навантаження на державний бюджет у розрізі видатків на охорону здоров'я. Проведене дослідження обмежень та недоліків впровадження мікрострахування дозволило визначити, що основними з них є асиметричність інформації (несприятливий відбір ризиків, моральний ризик, страхове шахрайство), суттєва обмеженість страхового покриття та труднощі у визначенні оптимальних страхових тарифів.

Ключові слова: медичне страхування, мікрострахування, асиметричність інформації, охорона здоров'я, малозабезпечене населення.

Рис.: 2. Бібл.: 13.

Пахненко Олена Михайлівна – кандидат економічних наук, асистент, кафедра фінансів, Українська академія банківської справи Національного банку України (вул. Петропавлівська, 57, Суми, 40030, Україна)

E-mail: pakhnenko@gmail.com

Лисенко Варвара Сергіївна – аспірант, кафедра економічної кібернетики, Українська академія банківської справи Національного банку України (вул. Петропавлівська, 57, Суми, 40030, Україна)

E-mail: lysenko.varvara@gmail.com

УДК 368.9.06

UDC 368.9.06

Пахненко Е. М., Лысенко В. С. Микрострахование как основа для развития добровольного медицинского страхования в Украине

В статье проанализировано современное состояние развития медицинского страхования в Украине, а также исследованы преимущества и недостатки использования микрострахования для популяризации программ добровольного медицинского страхования и удовлетворения потребностей в качественных медицинских услугах всех слоев населения. Определено, что на сегодняшний день украинская система здравоохранения находится на стадии реформирования, обязательное медицинское страхование еще не внедрено, а основными потребителями программы добровольного медицинского страхования являются корпоративные клиенты. В статье рассмотрены основные сдерживающие факторы развития медицинского страхования в Украине, в том числе: низкий уровень доходов населения; отсутствие качественных провайдеров медицинских услуг в регионах; недостаточная степень доверия населения к страховой сфере. В статье обосновано, что внедрение микрострахования положительно отобразится на развитии страховой медицины в стране, будет способствовать обеспечению медицинскими услугами даже малоимущих граждан, позволит снизить расходы государственного бюджета на здравоохранение. Проведенное исследование ограничений и недостатков внедрения микрострахования позволило определить, что основными из них являются асимметричность информации (неблагоприятный отбор рисков, моральный риск, страховое мошенничество), существенная ограниченность страхового покрытия и трудности в определении оптимальных страховых тарифов.

Ключевые слова: медицинское страхование, микрострахование, асимметричность информации, здравоохранение, малоимущее население, региональный рынок медицинских услуг.

Рис.: 2. Библ.: 13.

Пахненко Елена Михайловна – кандидат экономических наук, ассистент, кафедра финансов, Украинская академия банковского дела Национального банка Украины (ул. Петропавловская, 57, Сумы, 40030, Украина)

E-mail: pakhnenko@gmail.com

Лысенко Варвара Сергеевна – аспирант, кафедра экономической кибернетики, Украинская академия банковского дела Национального банка Украины (ул. Петропавловская, 57, Сумы, 40030, Украина)

E-mail: lysenko.varvara@gmail.com

Pakhnenko O. M., Lysenko V. S. Micro-insurance as the Basis for Development of Voluntary Medical Insurance in Ukraine

The article analyses the modern state of development of medical insurance in Ukraine and also studies advantages and shortcomings of the use of micro-insurance for popularisation of programmes of voluntary medical insurance and satisfaction of needs in high quality medical services for all layers of the population. It identifies that as of today the Ukrainian healthcare system is at the stage of reformation, mandatory medical insurance is not yet introduced and main consumers of the programmes of voluntary medical insurance are corporate clients. The article considers main constraints of development of medical insurance in Ukraine, including: low level of income of the population; absence of high quality providers of medical services in regions; and insufficient degree of trust of the population to the insurance sphere. The article shows that introduction of micro-insurance would positively influence the development of insurance medicine in the country, would facilitate provision of medical services even for poor citizens and would allow reduction of state budget expenditures on healthcare. The conducted study of restrictions and shortcomings of introduction of micro-insurance allowed identification of the fact that main of them are information asymmetry (unfavourable selection of risks, moral risk and insurance fraud), significant limitation of insurance coverage and difficulties in identifying optimal insurance tariffs.

Key words: medical insurance, micro-insurance, information asymmetry, healthcare, poor population, regional market of medical services.

Pic.: 2. Bibl.: 13.

Pakhnenko Olena M. – Candidate of Sciences (Economics), Assistant, Department of Finance, Ukrainian Academy of Banking of the National Bank of Ukraine (vul. Petropavlivska, 57, Sumy, 40030, Ukraine)

E-mail: pakhnenko@gmail.com

Lysenko Varvara S. – Postgraduate Student, Department of Economic Cybernetics, Ukrainian Academy of Banking of the National Bank of Ukraine (vul. Petropavlivska, 57, Sumy, 40030, Ukraine)

E-mail: lysenko.varvara@gmail.com